

(NE)OPRAVDANOST SPROVOĐENJA SMRTNE KAZNE – KAZNA ILI NAGRADA?

NENAD RANKOVIĆ
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Novom Sadu
pikiva96@gmail.com

UVOD

Od začetka ljudske civilizacije smrtna kazna bila je prisutna kao vid kažnjavanja pojedinaca koji su svojim postupcima smatrani nepodobnim za društvo i gde se smatralo da je njihova eliminacija najbolja po to društvo. To se radilo najčešće radi osвете, često na javnim mestima kako bi se pokazalo šta će sačekati određene pojedince koji se ne budu ponašali u skladu s onim što propisuju vladajuće strukture. Istorija nas je naučila da su mnogi slavni ljudi (npr. Đordano Bruno) bili osuđivani na smrt jer se njihovo učenje i delovanje kosilo sa dotad ustaljenim vidovima mišljenja i ponašanja. Nije bilo nužno da neko počinu neki stravičan zločin pa da zbog toga bude osuđen na smrtnu kaznu. Rano hrišćanstvo je itekako osuđivalo ovakav vid kažnjavanja, u duhu toga da samo Bog može da sudi o nečijem životu, pa se stoga velikim grehom smatralo oduzeti kako svoj tako i nečiji tuđi život. Kasnije se u srednjem veku situacija menja, pa Crkva, iako sama ne sprovodi smrtnu kaznu, toleriše njeno sprovođenje od strane svetovne vlasti radi opšteg dobra zajednice i prevencije mogućih zločina, što je posledica učenja sholastičarskih mislilaca poput Tome Akvinskog.

„Rano kršćanstvo protivilo se postojanju smrtnе kazne jer se ona protivila kršćanskom te ljudskom dostojanstvu, o čemu svjedoče neki crkveni oci. Ipak, pod utjecajem društvenog mentaliteta i rimskog prava, u srednjem vijeku (XII. st.) i Crkva dopušta smrtnu kaznu, radi općeg dobra zajednice, obeshrabrivanja drugih mogućih zločinaca te zadovoljenja kaznene pravednosti.”¹

Smrtna kazna je danas ukinuta u velikom broju zemalja, ali se u određenim zemljama poput velikih svetskih sila (SAD, Kina, Rusija) i mnogobrojnih muslimanskih zemalja i dalje aktivno sprovodi.² Svest o tome da smrtna kazna i nije baš

1 Tomašević, Luka, „Crkva i smrtna kazna”, *Crkva u svijetu* 37(3), 2002., str. 280-295, str. 280.

2 Usp. Perović, Milenko, *Nastavni materijal iz filozofije prava*, Filozofski fakultet Novi Sad, str. 92. Pitanje sprovođenja smrtnе kazne kao zakonske regulative uglavnom se poveđe kada se desi neko stravično ubistvo, obično male dece ili nemoćnih starijih osoba, ali se smrtnom kaznom u zemljama

opravdan vid kažnjavanja probudila se tokom sredine 18. veka, a začetnik toga bio je jedan poznati italijanski pravnik i filozof Čezare Bekarija, koji je označio da je smrtna kazna u potpunosti neprikladna i nepotrebna, a da je kazna dugotrajnog tj. doživotnog zatvora sasvim adekvatna kaznena mera za počinioaca određenog dela.

„Od polovice XVIII. stoljeća počinje razvoj svijesti o dostojanstvu osobe, o ljudskim pravima, kao što je pravo na život. Da umjesto smrtno kazne država treba odrediti neku medicinalnu kaznu koja bi zločincu omogućila rehabilitaciju i povratak u društvenu zajednicu, pitanje je koje zaokuplja europsku misao. Prvi glas protiv smrtno kazne dolazi od talijanskog pravnika C. Beccaria. Njegova misao će utjecati na reformu kaznenog prava, tako da krajem XIX. i u XX. stoljeću brojne države započnu s ukidanjem smrtno kazne i uvode kaznu doživotnog zatvora.”³

Za svakog čovjeka gubitak voljene osobe je nešto što ima neizmerne posledice i predstavlja za njega neizbrisiv trag s kojim će se morati nositi do kraja života. Kod najvećeg broja ljudi, u momentu kada saznaju da su ostali bez sebi drage osobe, sigurno se javlja želja za osvetom i da subjekt, koji je njima bliskoj osobi naneo zlo, mora da plati na isti način, odnosno da i on bude lišen života. Nebrojano puta smo u takvim nemilim situacijama čuli tvrdnju poput one da onaj koji počinu neki gnusan zločin ni sam ne zaslužuje da živi. Oko pitanja da li je smrtna kazna zaista kazna za počinioaca zločina, teško da je moguće uspostaviti konsenzus. Biće onih koji smatraju da je smrtna kazna itekako opravdana i za to će dati argumente, ali i onih koji će biti protiv njenog sprovođenja i koji će takođe za to svoje stanovište imati valjane argumente. Sigurno da se mora postaviti pitanje koliko je humano da se neko kažnjava oduzimanjem života. Sa druge strane, osobe koje su doživele stravičan gubitak, pitaće se koliko je bio human gest koji je osoba pomućenog uma počinila njihovom bratu, sestri, prijatelju i dr. Da li onda takve osobe zaslužuju da se prema njima bude human i da se one ostave u životu? Nažalost, obično ljudi imaju predrasude o tome da okoreli zločinci koji počinu određeni gnusan zločin zapravo uživaju u zatvorima, čak i više nego ljudi van zatvora, kada odu na služenje svojih dugotrajnih zatvorskih kazni. Danas su zatvori zasigurno veoma modernizovani, pružaju zatvorenicima širok dijapazon mogućnosti da svoje vreme u zatvoru provedu na što bolji način i da se po mogućstvu adekvatno resocijalizuju kada i ako jednog dana napuste zatvorski kompleks. Ma koliko oni „uživali”, oni zapravo nemaju ono što ima svaki čovek van zatvora, a to je sloboda. Sloboda je

gde ona još postoji mogu kazniti i neki drugi oblici ponašanja: homoseksualizam, preljub, posedovanje droge, otmice itd., i to se pretežno događa u islamskim zemljama i zemljama Jugoistočne Azije.
3 Tomašević, „Crkva i smrtna kazna”, str. 280.

glavna odrednica čoveka, a ljudi u zatvoru tu osobenost ne poseduju. Jesu ti ljudi počinili veoma nehumane postupke, ali je sasvim korektno da za to budu kažnjeni tako da im se oduzme nešto što je temeljna odlika njihovog humaniteta, a to je sloboda. Pitanje je zaista šta bi se dobilo time ako bi se postupilo po principu *ius talionis*, oko za oko, zub za zub, i da se na smrt odgovori smrću.

Argumenti *pro et contra* smrtno kazne

Pre će se činiti da je smrtna kazna više nagrada za počinioca teškog zločina nego kazna jer smo svedoci toga da veliki broj onih koji počine takve gestove budu prinuđeni na to da se osude sa maksimalnim trajanjem zatvorske kazne, retko i dočekaju i odsluže te kazne usled razmišljanja o onome što se dogodilo i javljanja griže savesti (naravno kod nekih zločinaca je ona u potpunosti odsutna). Oni u zatvoru mogu biti itekako maltretirani od drugih zatvorenika, ma koliko se ko-vale priče da su veoma dobro zaštićeni. Na tom prljavom tlu lako se nađe način da se nekome napakosti. Trpeći psihičku i fizičku torturu od drugih zatvorenika, javljanjem griže savesti zbog onoga što su uradili, oni ne odolevaju tom pritisku i neretko čine samoubistvo. Kazna zatvora, i to u svom maksimalnom trajanju, bila bi sasvim dovoljna i krajnje pravedna zakonska mera. Ako osuđenici na dugi broj godina zatvora jednoga dana i dočekaju slobodu, oni neće imati nikakvu životnu perspektivu. Oni su već u poznoj starosti, veliko je pitanje kako će okruženje prihvatiti te osobe i vrlo lako ostatak života za njih može predstavljati jednu veliku patnju koja će ih sigurno opet podsetiti na ono što su učinili i zarad čega su protraćili veći deo svog života. Ako bismo ih kaznili na smrt, mi bismo ih pre nagradili jer smo ih oslobodili svih muka i poslali u jedan mnogo bolji svet u odnosu na onaj koji bi ih čekao na zemlji i koji bi za njih predstavljao pravi pakao. Oni osuđivanjem na smrt, idu zapravo u „raj“, koji su mogli dostići i na zemlji, ali su ga svojim zluradim gestom ostavili kao nedosanjan san. Uništili su sebe i svoje bližnje stavili na stub srama, ostali bez mogućnosti da postignu bilo kakav prosperitet u životu. Zar bi takvu osobu zaista trebalo osuditi na smrt veliko je pitanje, ali na to bi se mogao dati odričan odgovor; samo iz humanih ciljeva. U savremenom dobu u kojem živimo kažnjavanje u vidu smrti je jedan danas veoma primitivan gest, pa je stoga i smrtna kazna u velikom broju zemalja ukinuta, ali je, kao što je napomenuto, u određenom broju zemalja ona i dalje realnost.

„Smrtna kazna otvara mnoga etička, pravna i praktička pitanja, a jedno od tih pitanja je i koliko je smrtna kazna u saglasnosti sa opštim konceptom ljudskih prava?“⁴

Život je nešto što bi svako trebao da ceni, on je velika čovekova vrednost. Ukoliko je neko nekome oduzeo život, a država kao neko ko bi trebao da sprovodi pravdu i da uspostavi određeni sistem vrednosti na taj gest odgovara sa oduzimanjem života, utoliko zapadamo u velike poteškoće jer ne mogu država i počinilac zločina zastupati iste vrednosti:

„Država ne reprezentuje samo javni poredak nego i njegove opšte vrijednosne osnove. Ako se životu pojedinca i zajedničkom životu priznaje najviša vrijednost, ne smije država stajati na istom stupnju sa zločincem koji te vrijednosti ne priznaje.”⁵

Još od doba prosvetiteljstva počelo se dovoditi u pitanje koliko je smrtna kazna u skladu sa osnovnim ljudskim pravima i tada se polako shvatalo da smrtna kazna verovatno i nije baš najbolji način za kažnjavanje zločinaca.⁶ Postoji nekoliko argumenata koji se smatraju valjanim pri opravdanju smrtno kazne kao zakonske regulative u nekom pravnom sistemu. Napomenućemo tri glavna argumenta koje zalagači za smrtnu kaznu iznose kako bi opravdali njeno izvršenje. To su: odmazda, preventivne mere i manji finansijski izdaci.⁷ Što se tiče argumenta odmazde, u ranijem delu izlaganja već smo se jednim delom dotakli tog argumenta. Osoba koja određenog čoveka liši života i sama po tom principu bi trebalo da bude lišena života.⁸ Ponovićemo opet ono što smo već ranije izrekli. Veliko je pitanje koliko će se zaista doneti jedna pravedna odluka ukoliko se na oduzimanje života odgovori istom merom. Život je nešto što je čovekova neizmerna vrednost. Nada Andrić smatra da upravo ljudski život među zaštićenim ljudskim vrednostima zauzima prvo mesto.

„Kad isti zločinac nije imao pravo ubiti čovjeka, s kakvim pravom sud, odnosno sudska državna vlast to čini?”⁹

Teško bi se moglo reći da će se oduzimanjem života zaista doneti jedna odluka u skladu sa osnovnim konceptom ljudskih prava postavljenim nakon Francuske revolucije¹⁰ i koja su postavljena kasnije i u deklaraciji UN-a. Sigurno da nikako

5 Isto, str. 94.

6 Jedan od autora koji su protiv smrtno kazne, jeste i već pomenuti Čezare Bekarija, italijanski filozof, pravnik i kriminolog, čiji će stav o smrtnoj kazni biti iznet u daljem razmatranju problematike oko same smrtno kazne, a koji je imao bitan uticaj na ukidanje smrtno kazne tokom 19. i 20. stoleća.

7 Usp. Perović, *Nastavni materijal iz filozofije prava*, str. 93.

8 Argument odmazde počiva na arhaičnom načelu *ius talionis*, a koje mi danas najslikovitije iskazujemo u frazi: oko za oko, zub za zub.

9 Andrić, Nada, „Za ili protiv smrtno kazne”, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 1972., str. 27.

10 Trebalo bi naravno imati u vidu činjenicu i da su sledbenici Francuske revolucije i sami sprovodili smrtnu kaznu nad svojim neistomišljenicima, pa nam je dobro poznato osuđivanje na giljotinu, čemu je kasnije i Kami posvetio jedan od svojih eseja pod naslovom *Razmišljanja o*

nije dobro postupati osvetnički pa da se na smrt nama drage osobe odgovori na isti način. Mi smo ljudi, a ne krvoločne životinje i zveri i taj osvetnički nagon moramo suzbiti u sebi jer ako to ne činimo, onda se i spuštamo na nivo bića koja su mnogo primitivnijeg stupnja od nas.

„Kazna postaje samo osveta ili odmazda, a nikako obrana od počinitelja tako da to u početku otpada. Čak i da se, tobože, sada brani društvo, zatvor je za tu svrhu najidealniji i pogodniji (i dokazano jeftiniji, paradoksalno). Drugi razlog je što ni sama žrtva (da je živa) sada više ne bi mogla naknadno ubiti jer bi to opet bila – osveta nje same i kao takva zabranjena! Ako osveta ne smije biti odlika pojedinaca, zašto smije biti odlika i odluka države i pravosuđa koje bi trebalo biti najuzoritije i hladnije u svom postupanju i davanju primjera pojedincima.”¹¹

Kada je reč o argumentu odmazde, od poznatih autora koji su ga opravdavali to su bili slavni mislioci nemačkog klasičnog idealizma, Imanuel Kant i Georg Vilhelm Fridrih Hegel. Njihov koncept odmazde, koji je u osnovi filozofski, svakako bi trebalo razlikovati od čistog nagona za osvetom.

„Njihova teorija odmazde se ne gradi na prirodnoj reakciji povredenoj pravnoj osećaja, koja se manifestuje u ideji osvete (zadovoljenje žrtve, norma talion). Teorija odmazde bazira se na pojmu ponovno izjednačujuće pravednosti (teorija retribucija)¹². Povredu prava ona tretira kao neopravdano prisvajanje postavljanja izuzetka u odnosu na sugrađane. Ta neopravdanost zahtijeva poravnanje putem kazne.”¹³

giljotini. U njemu piše: „Neće biti mira ni u srcu pojedinca niti u socijalnim obećanjima dok se smrt ne stavi izvan zakona”.

11 Marušić, Bartul, „Teorijski prijedori oko opravdanosti smrtne kazne”, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 50(100), 2016., str. 75-94, str. 87.

12 Usp. isto, str. 77. Retribucija je teorija prava koja smatra da je kazna, ako je odmerena i ograničena, moralno prihvatljiv odgovor za zločin. S moralnog gledišta, ipak, retribucijske odnosno proporcionalne kazne „oko za oko, zub za zub” ne mogu ispraviti nepravdu budući da počinjavaju ili mogu počiniti drugu i druge gore, a i da ne govorimo koliko arhaično seže u istoriju dotično talionsko načelo. Cilj je da se anulira kazneno delo. Odmazda ipak nije isto što i osveta. Osveta je nekontrolisana reakcija nošena mržnjom (oslobađanje potisnute energije kojoj je strana svaka razmjernost). Nije opravdana kao kazna niti „krvna osveta” jer izaziva protuakciju i stvara začarani krug radnji. Odmazda je pak racionalna mera kojom se želi ostvariti pravednost i razmjernost po starom načelu taliona. Zaslužena kazna ili retribucija treba odgovarati krivnji i delu. Otac retributivnog smera svakako je Immanuel Kant, a u njemačkom idealizmu tu mu se pridružuje i G. W. F. Hegel.

13 Perović, *Nastavni materijal iz filozofije prava*, str. 87-88.

Za Hegela je svaka kazna, pa i smrtna, metod kojim se društvo štiti, jer ako je ne bi primenilo, ono bi ubrzo propalo. Njegovo stanovište nikako nije nošeno impulsom primitivnog nagona za osvetom da se na zlo odgovori zlom.

„Ako se zločinstvo i njegovo ukidanje, koje se nadalje određuje kao kazna, smatra uopće samo kao neko zlo, tada se dakako može držati nerazumnim htijenje zla naprosto zbog toga što već postoji neko drugo zlo.”¹⁴

Što se tiče Kanta, njegovo stanovište o shvatanju kazne, pa tako i smrtno, je u skladu sa njegovim učenjem o kategoričkom imperativu kao temelju njegove filozofije morala. Pošto ni sam čovek ne bi trebalo da se shvata kao sredstvo za ostvarivanje određenih namera, tako ni kazna ne bi trebala da služi za isto ono za šta ne služi ni sam čovek, što se može videti na jednom slikovitom primeru koji Kant navodi u svojoj *Metafizički morala*, u kojoj će se, između ostalog, baviti i tematikom smrtno kazne.

„Šta dakle da se misli o predlogu da se nekom zločincu osuđenom na smrt poštedi život ako bi pristao na to da se na njemu vrše opasni eksperimenti i tako bi bio srećan da dobro prođe da bi lekari time dobili jednu novu pouku korisnu za zajednicu. Sud bi medicinski kolegijum koji bi učinio takav predlog s prezirom odbio jer pravda prestaje da bude pravda ako se prodaje za bilo koju cenu.”¹⁵

Iz navedenog primera vidi se to da smrtno kazna ne bi trebala da bude počinjena radi pragmatičnih ciljeva, već da bi se njome postigla izjednačujuća pravednost. Ko je izvršio ubistvo, taj mora biti ubijen, jer se samo na taj način može postići pomenuta pravednost. Ukoliko bi pravdu shvatali kao nešto čime bi se pridobila određena korist, utoliko to više ne bi ni bila pravda.

„Ako u nekoj zajednici koja je na otoku dođe do kolektivnog i masovnog, apsolutnog raseljavanja tada bi poslednjeg ubicu u zatvoru trebalo ubiti kako bi svakog snašlo ono što su zaslužila njegova dela, a ne da ga se toga liši. Ako je ubio, onda on mora umreti.”¹⁶

Kant ne želi da se smrtno kazna vrši zarad prevencije od budućih zločina, jer bi na taj način smrtno kazna bila sredstvo za ostvarivanje nečijih namera, već da bi

14 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, *Osnovne crte filozofije prava*, Svjetlost, Sarajevo, 1989., str. 174.

15 Kant, Imanuel, *Metafizički morala*, Izdavačka knjižarnica, Sremski Karlovci, 1993., str. 133.

16 Isto, str. 134.

se, kao što je to već rečeno, postigla pravednost koja se ogleda u tome da se na određeni zločin odgovori primerenom kaznom. U slučaju ubistva, kazna je ubistvo onoga ko ga je počinio. Hegel, kao i Kant, stoji pri stavu da se sprovođenjem smrtne kazne ne bi postigle nikakve preventivne mere, da ona neće zastrašiti ili sprečiti druge pojedince da čine ono što je počinio onaj koji je osuđen na smrtnu kaznu. Hegel i Kant stoje na stanovištu da je za određena dela smrtna kazna adekvatna kaznena mera, ali ne zastupaju jedan od argumenata koji pobornici smrtne kazne zastupaju, a to je prevencija budućih zločina i zaštita stanovništva od potencijalnih zločinaca. Dakle, sledeći od argumenata koji smo naveli da se za njega zalažu zastupnici smrtne kazne jeste to da će smrtna kazna sprovesti mere prevencije kako se zločini ne bi ponavljali, kako će potencijalni počinioци zločina biti zastrašeni ako imaju u vidu da će za svoj zločin biti kažnjeni smrću. Ako objektivno sagledamo situaciju, uvidećemo da je taj argument u mnogome sporan jer smo svedoci da se broj počinilaca stravičnih zločina ne smanjuje, pa i u zemljama gde smrtna kazna čak i dandanas postoji kao kaznena mera. Prosto gledano, osobe koje su pomučene svesti neće uzimati u obzir to na koji način će one eventualno biti kažnjene za svoja dela jer će one učiniti to što su naumile, ne uzimajući uopšte u obzir da će za to krivično odgovarati, bilo u vidu dugogodišnje kazne zatvora, bilo kazne smrću. Veliki broj zločinaca uopšte ne oseća mrvu kajanja nakon onoga što su počinili, što govori o tome da su svoja dela počinili u potpunom odsustvu racionalnosti, ne mareći za posledice. To što će se na nekome sprovesti smrtna kazna, teško da će uplašiti nekoga od sprovođenja zločina, jer ako je on naumio da zločin poćini, on će to i uraditi bez obzira šta nakon toga njemu sleduje smrtna kazna kao kaznena mera. Smrtna kazna, dakle, uopšte ne mora zastrašiti poćinioca kriminalnih dela.¹⁷ Smrtna kazna na jedan način može imati preventivno dejstvo, da spreći da poćinioci zločina koji su osuđeni na zatvorsku kaznu jednog dana kada iz zatvora izađu poćine slično delo, ali prevencija se može poćići i na mnogo humaniji način, a to je kaznom dugogodišnjeg, odnosno strogog zatvora, no svakako da bi najbolja opcija bila kazna doživotne robije, čime se poćinilac zločina ne bi ubijao, ali bi se sprovela prevencija da on poćini istovetna dela zbog kojih je osuđen.¹⁸ Još jedan od glavnih argumenata koje smo naveli kao argument onih koji se zalažu za smrtnu kaznu jeste argument koji se tiće troškova izvršenja kazne. Već smo napomenuli

17 Usp. Perović, *Nastavni materijal iz filozofije prava*, str. 94. Istraživanja su pokazala i da su tamo gde nema instituta smrtne kazne teški zloćini u mnogom manjem procentu izraženi nego tamo gde taj institut postoji. Iz tih podataka izvode se zaključci da smrtna kazna kao izuzetni čin državne vlasti prije vodi većoj surovosti i „otpustanju kočnica” nasilja.

18 Usp. isto, str. 96. U nekim zemljama prema oslobođenicima se preduzimaju mjere sigurnosnog čuvanja da bi se društvo potencijalno ubuduće zaštitilo od njih. U nekim se zemljama taj institut ne primjenjuje jer se shvata kao povreda ljudskog dostojanstva, ali i kao ono što je protivno zabrani dvostrukog kažnjavanja.

da su zatvori danas itekako modernizovani i da daju osuđenima širok spektar mogućnosti da što produktivnije iskoriste svoje vreme na odsluženju kazne, kao što daju i mogućnost za resocijalizaciju samih zatvorenika koji ne moraju nužno biti osuđeni na doživotnu kaznu zatvora ili smrtnu kaznu kako bi se društvo odbranilo od ponavljanja sličnih zločina. Ljudi koji bivaju povređeni gubitkom voljene osobe, a za šta počinitelj zločina biva osuđen, počinju da kuju priče kako takve ljude ne bi trebalo finansirati iz državnog budžeta, tj. od novca koji i oni daju, da im ne bi trebalo omogućiti hranu i sve druge prateće sadržaje jer to ne zaslužuju zbog onoga što su uradili.¹⁹ Ranije smo već napomenuli da je sasvim korektno zločincima oduzeti slobodu i da će to biti dovoljna kaznena mera, da ne moramo baš postupati prema njima na najgore moguće načine kako bi navodno uspostavili pravdu. Nažalost, voljenu osobu smo izgubili, ali je sigurno nećemo vratiti time što ćemo prema zločincu postupiti na isti način kako je on postupio prema osobi koju smo izgubili. Mi nikako ne bi trebali da se spuštamo na nivo onoga koji je počinio određeni gnusan zločin jer se na taj način izjednačujemo sa njime. Ljudi su skloni tome da počine krupne greške zbog kojih će se možda kajati ili ne, ali jednostavno nikako nije moguće uspostaviti jedno idealno društvo u kojem se strašni zločini neće dešavati.

„Utvrđiti da čovjek mora biti potpuno isječen iz društva i doslovno nestati, jer je on apsolutno zao i nepopravljiv, znači reći da je društvo apsolutno dobro.”²⁰

U svakoj situaciji čovek bi trebao da sačuva svoje dostojanstvo i da ne pogazi vrednosti koje zastupa zarad postizanja jedne kvazipravde. Moramo uvek sebi postaviti pitanje da li bi osoba koju smo izgubili želela da se na jedan nehuman način ophodimo prema počiniocu dela ili bi mu ona čak i oprostila da nije stradala. Ako je jedna fina i smerna osoba lišena života, a mi onoga koji joj je taj život oduzeo osudimo na isti način, pa zar mi te osobe ne izjednačavamo na neki način? Da li je to zaista pravda? Počinioci teških krivičnih dela, nakon što odsluže svoje dugogodišnje kazne zatvora, ako uopšte i dočekaju izlazak na slobodu, postaju slobodni, ali je mnogo godina izgubljeno, a ostatak života može biti pravo mučenje, pa je samim tim za njih to dovoljna kazna jer su umesto eventualnog životnog prosperiteta doživeli to da u poznim godinama tek počinju da žive kao normalni

19 Usp. isto, str. 97. Sudski proces kod izricanja smrtne kazne prolazi put s više instancija i procesa apelacije. Takvi procesi mogu trajati godinu ili deceniju. Argument uštede troškova u izvršenju kazne zbog toga mora biti odbačen jer i sudski proces i samo pogubljenje povlače velike troškove. Prema nekim pokazateljima, u SAD-u pogubljenje na smrt osuđenog košta više nego dugogodišnja zatvorska kazna.

20 Andrić, „Za ili protiv smrtne kazne”, str. 29.

i slobodni ljudi, a bez ikakve sigurnosti da će i ostatak života biti uopšte bolji nego onaj u zatvoru. Naveli smo neke od ključnih argumenata kojima zastupnici smrtne kazne opravdavaju njeno sprovođenje, ali i opservacije kojima se pokazuje da smrtna kazna baš nije nužna i da je nekim drugim vidovima kazni moguće uspostaviti pravdu. Jedan od autora, koji je među prvima bio protiv smrtne kazne, jeste čuveni italijanski pravnik i filozof, Ćezare Bekarija, koji je u svom poznatom delu *O zločinima i kaznama* izneo svoje stanovište po pitanju smrtne kazne. Bekarija je u velikoj meri uticao da mnogobrojna zakonodavstva kasnije ukinu sprovođenje smrtne kazne jer je smatrao da se time u mnogome povređuje ljudsko dostojanstvo i da čovek nije taj koji može sebi da dade pravo da nekome oduzima život. On je želeo pokazati da smrtna kazna nije ni produktivna ni pravedna.

„To uzaludno gomilanje okrutnih kazni koje nikada nisu ljude učinile boljim ponukalo me da istražim je li smrtna kazna uistinu korisna i pravedna u dobro uređenoj državi.”²¹

Na samom početku svog izlaganja o smrtnoj kazni, vođen crkvenim shvatanjima, Bekarija je izneo tvrdnju da ako neko nema pravo sebi da oduzme život, što bi bio greh, on isto tako ne bi mogao da prepusti da o njegovom životu odlučuje neko drugi.

„Kako se može zamisliti da je u žrtvovanju što je moguće manjeg dijela slobode svakog pojedinog člana društva sadržano najveće dobro koje uopće postoji, život? Pa kad bi to i bilo, kako bi se to načelo moglo složiti s onim koje kaže da čovjek nema pravo da sam sebe ubije? A ako to pravo nema, kako bi ga mogao ustupiti drugome ili pak čitavom društvu?”²²

Smrtna kazna za Bekariju nije nikakav izvor prava.

„Ona je samo rat koji država vodi protiv građanina za kojega smatra da je nužno ili da je korisno uništiti ga.”²³

Bekarija će izreći i ono što smo već napomenuli, a to je da smrtna kazna, iako nimalo lep prizor, nije nešto što će odvratiti potencijalnog zločinca od određenog čina protivnog zakonu. Na njega će mnogo veći uticaj imati dugotrajna lišenost slobode.

21 Bekarija, Ćezare, *O zločinima i kaznama*, Logos, Split, 1984., str. 104.

22 Isto.

23 Isto.

„Najveći utisak na čovjekovu dušu ne čini strogost kazne, već njezino trajanje.”²⁴

Govorili smo o tome da zločinac pre nego što počini neko delo retko razmišlja o posledicama, tj. o tome da li će biti kažnjen dugogodišnjim zatvorom ili smrtnom kaznom, ali i da će njemu samome mnogo više patnje doneti lišenost slobode nego smrtna kazna koja je jedan surov, ali kratkotrajan čin. Po Bekariji će primer nekoga ko je dugotrajno lišen slobode pre delovati na nekog da ne čini zločine nego smrtna kazna.

„I ja ću tako upasti u tako bijedan položaj i za tako dugo vremena ako učinim slična nedjela.”²⁵

Kazna dugotrajnog, tj. doživotnog zatvora bi po njemu bila sasvim odgovarajuća kaznena mera koja bi imala veće preventivno dejstvo od smrtne kazne.²⁶

„Nema pak čovjeka koji bi, trijezno promislivši, izabrao potpun i trajan gubitak vlastite slobode, pa ma koliku mu korist mogao zločin donijeti. Zato kazna doživotne robije umjesto smrtne kazne sadrži sve što je nužno da odvрати od zločina i onoga koji je njemu najskloniji.”²⁷

Za Bekariju je potpuno besmisleno da država, koja bi trebala biti protiv ubistva, kažnjava za ubistvo na isti način.

„Izgleda mi besmislenim da zakoni koji su izraz opće volje, koji zabranjuju i kažnjavaju ubojstvo, i sami čine to nedjelo i, da bi odvratili građane od umorstva, naređuju javno umorstvo.”²⁸

ZAKLJUČAK

Naveli smo nekoliko glavnih argumenata pristalica sprovođenja smrtne kazne, ali isto tako smo izneli zapažanja da se protiv tih argumenata mogu izneti kontraargumenti koji govore o tome da smrtna kazna uopšte nije nužna za postizanje pravednosti u društvu i da postoje mere koje su i humanije, a istovremeno i produktivnije po društvo od smrtne kazne. Nije neophodno da nekog eliminišemo iz

---

24 Isto, str. 105.

25 Isto.

26 Mora se imati u vidu da je Bekarija mislilac iz 18. veka i da su uslovi pri služenju kazne bili na mnogo surovijem nivou nego danas, pa je sasvim razumljivo što je Bekarija i bio protiv smrtne kazne.

27 Bekarija, *O zločinima i kaznama*, str. 106.

28 Isto, str. 107.

društva osuđivanjem na smrt. Kazna dugotrajnog zatvora bez mogućnosti uslovnog otpusta ili kazna doživotnog zatvora bila bi sasvim dovoljna kazna za počinioca određenog krivičnog dela. Postići pravdu tako što ćemo na smrt odgovoriti smrću u mnogome je sporno jer to osobu koju smo izgubili ne može da vrati. Određeni vidovi kompenzacije bili bi mnogo pogodniji u slučaju da su dve suprotstavljene strane žive, a ne da na ubistvo odgovaramo ubistvom.

„Uspostava narušenog reda ne postiže se donošenjem i izvršenjem smrtne presude jer se tako nevini ne vraća u život, već se život oduzima i ubojici. Kompenzacija se može ostvariti samo ako su obojica živi, a ne ako su mrtvi, i to samo u dobru, a ne i u zlu. Narušeni se poredak prije uspostavlja ako se krivac pokaje i vrati na ispravn put, a ne davanjem smrti na smrt.”²⁹

Stvari bi trebalo postaviti na taj način da moramo razlučiti da nije isto kada zločinac počini određeno delo i time nekome oduzme život i kada bismo mi osuđivanjem na smrtnu kaznu nekome oduzeli život.

„Između kazne i smrti je velika razlika.”³⁰

Sam čin smrtne kazne kratko traje, a osobe kojima je zločinac oduzeo život neretko doživljavaju stravične povrede, bivaju silovane i sl. Njihove patnje koje su doživele pre smrti niko ne može da vrati. Smrtnom kaznom mi ubicu aboliramo od bilo kakvih patnji, oduzimamo mu priliku da razmišlja o onome što je učinio jer će mu pomisao na to i život sa tim biti mnogo veća kazna od toga da ga lišimo života. Tako dolazimo do zaključka da bi osuđivanje nekoga na smrt pre bila nagrada za onoga kome to činimo, nego istinska kazna. Javili bi se oni drugi koji bi rekli da je nagrada takvu jednu osobu ostaviti u životu, ali kome bi bila nagrada to da ostatak svog života provede iza rešetaka, bez slobode i ograničenog kretanja sa mogućnošću dodatnih represivnih mera. Njegov život mogao je da ide u sasvim drugom smeru, a onim što je počinio, zločinac je zapao u blato iz kojeg možda nikada neće ni da ispliva.

29 Tomašević, „Crkva i smrtna kazna”, str. 291.

30 Pekić, Petar, *Rasprava o smrtnoj kazni*, Štamparija Ficher i Krausz, Subotica, 1928., str 8.

LITERATURA

- Andrić, N. (1972): „Za ili protiv smrtne kazne”, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*.
- Bekarija, Č. (1984): *O zločinima i kaznama*, Split: Logos.
- Hegel, G. W. F. (1989): *Osnovne crte filozofije prava*, Sarajevo: Svjetlost.
- Kant, I. (1993): *Metafizika morala*, Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica.
- Marušić, B. (2016): „Teorijski prijepori oko opravdanosti smrtne kazne”, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja* 50(100), str. 75-94.
- Perović, M., *Nastavni materijal iz filozofije prava*, Filozofski fakultet Novi Sad.
- Pekić, P. (1928): *Rasprava o smrtnoj kazni*, Subotica: Štamparija Ficher i Krausz.
- Tomašević, L. (2002): „Crkva i smrtna kazna”, *Crkva u svijetu* 37(3), str. 280-295.